

TREBALLS DE RECERCA
MÀSTER CULTURES MEDIEVALS
Universitat de Barcelona

Estudiant: Vázquez Márquez, Abel

Títol del treball: El Preste Joan català: recepció d'un mite geogràfic a la literatura catalana de la baixa edat mitjana (segles XIII-XV)

Professor tutor (doctor): Meritxell Simó Torres

Tribunal (doctors):

Blanca Garí de Aguilera (Dept. DiHistòria i Arqueologia), UB

Milagros Guàrdia Pons (Dept. Història de l'Art), UB

Maria Reina Bastardas Rufat (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Data de defensa: 29/06/2022

Resum:

El Preste Joan era un poderós rei-sacerdot cristià que governava un gran imperi a l'Extrem Orient. La seva llegenda va circular per tota Europa des de mitjan segle XII gràcies a la famosa Carta del Preste Joan, una epístola apòcrifa on aquest personatge descrivia el seu regne utòpic i totes les meravelles que contenia. El present estudi examina la recepció d'aquesta llegenda en la literatura catalana medieval, analitzant, en primer lloc, les redaccions catalanes de la Carta, molt vinculades a les versions franceses i occitanes que transmeten el mite. Seguidament, la recerca estudia el tractament que rep el Preste Joan en diferents obres literàries: Lo vers de la Terra de Preste Johan de Cerverí de Girona (c. 1276), l'anònim Frayre de Joy e Sor de Plaser (segle XIV) i La Faula de Guillem de Torroella (c. 1370-1374). Mentre que la composició de Cerverí se centra en els components utòpics del mite per realitzar una crítica als costums cortesans de l'època, les dues obres del 1300 empen els continguts meravellosos de la llegenda per atraure i encisar el lector. A més, els dos autors utilitzen l'autoritat moral del Preste per reforçar els missatges doctrinals de llurs obres. Aquesta atenció cap a la

llegenda del Preste, per últim, cal englobar-la dins el nou gust per l'exotisme que va promoure el gòtic internacional, i també dins un context polític caracteritzat per l'augment de la presència de la Corona d'Aragó en la Mediterrània, que va fomentar la circulació d'aquests relats fantasiosos sobre l'Orient.

Estudiant: Brosa Lahoz, Alícia

Títol del treball: Voces il·luminades Creatrix, scriptrix, miniatrix. La autoria femenina en la producció literaria del siglo XII

Professor tutor (doctor): Meritxell Simó Torres (UB) – Carles Mancho Suárez(UB)

Tribunal (doctors):

José Enrique Gargallo Gil (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Maria Reina Bastardas Rufat (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Jacobo Manuel Vidal Franquet (Dept. Història de l'Art), UB

Data de defensa: 29/06/2022

Resum:

Aún hoy, cuando vemos un manuscrito embebido de tiempo y de historia, pensamos en la mano del escriba y del miniaturista, que, con paciencia y esmero, copió e iluminó tan exquisita obra. Y, probablemente, la imagen que nos viene a la mente es la de un hombre, en un frío scriptorium medieval, inclinado sobre su pupitre de trabajo, rasgueando el pergamino con su cálamo o perfilando con vivos colores las bellas letras capitales que encabezan los folios.

Es entonces cuando surge la pregunta: ¿podría ser una mujer la artífice de aquellas letras o de tan bellas ilustraciones? Esos anónimos copistas y miniaturistas cuyo precioso legado ha llegado hasta nosotros/as, ¿podrían ser mujeres colaborando en el taller familiar o religiosas recluidas en los apacibles *scriptoria* monacales?

Como se intentará demostrar a lo largo de este proyecto de investigación (o, al menos, esa es la principal intención del mismo), fueron muchas las mujeres que se dedicaron a la creación literaria y a la copia e ilustración de manuscritos, en la mayoría de los casos, con una calidad y una habilidad exquisitas. El problema es que la historia apenas ha conservado el registro de sus nombres, ya sea debido a la pérdida de documentación o al hecho de que simplemente, estas *creātrīcis*, *scriptrīcis* o *miniātrīcis* no firmaban el fruto de

su paciente labor, ya fuera por motivos de franca humildad o porque en la Edad Media y, concretamente en el siglo XII, la conciencia de autoría, la importancia del individuo como un ser más allá de la divinidad, estaba apenas comenzando a florecer.

Dado que las referencias femeninas son cuantitativamente inferiores a las masculinas presentamos este Trabajo de Final de Máster que lleva por título «*Voces iluminadas: creātrīx, scrīptrīx, miniātrīx. La autoría femenina en la producción literaria del siglo XII*», con la intención primordial de devolver a la luz, de "iluminar" los nombres de algunas de ellas. Es precisamente con esa idea de desvelar, en el sentido de "descorrer el velo" que se ha abatido sobre el anonimato de tantas *creātrīcis, scrīptrīcis* y *miniātrīcis* medievales, con la que nace esta investigación.

En el viaje que aquí iniciamos descubriremos los textos y manuscritos de un grupo de mujeres, algunas religiosas, otras laicas; un "ramillete de flores" (siguiendo una bella metáfora utilizada por Herrad von Hohenburg) que fue repartiendo y diseminando su maestría en el arte de la creación literaria, la escritura y la miniatura durante el siglo XII.

Sus obras despuntan hoy en el campo apergaminado de bibliotecas y archivos como tesoros que brotan luminosos y coloristas a la vista de todo aquel que desee inclinarse a recoger su aroma.

De la mano de sus tres protagonistas: Hildegard von Bingen, Marie de France y Guta von Schwarzenhann, descubriremos el Arte de la caligrafía lenta y pausada trazada en silenciosos *scriptoria* monacales, donde abnegadas *scrīptrīcis* y *miniātrīcis*, hendían el pergamino con sus cálamos y bordaban con minuciosos hilos de oro y azul ultramar, preciosas y detallistas miniaturas. De igual modo, las visiones divinas y la fantástica imaginación que emana de antiguas leyendas celtas, nos transportarán al mundo de la creación literaria, donde la voz femenina entona las dulces melodías de los salmos, se impregna del misticismo cortés de la lírica trovadoresca o reverbera con los ecos de las heroicas gestas de los valientes caballeros artúricos.

Las apocalípticas visiones de En(de); los tratados médicos de Trota de Salerno; la abnegada dedicación de Diemud; la erudición de la *magistra* Hildegard; la modestia de Guta, *peccatrix mulier*; el *Jardín de las Delicias* de Herrad von Hohenburg; la hagiográfica visión de Clemence of Barking; la habilidad de la "buena" canonesa Guta; la *fin'amor* de Marie de France y las *trobairitz*; el alegre autorretrato de Claricia en su columpio; o el amor divino de Hadewijch, Beatrij, Mechthild o Marguerite; son algunas de las artísticas

contribuciones de las protagonistas de este "jardín iluminado" por el que pronto vamos a poder pasear. De la mano de nuestras artífices exploraremos los archivos de las principales bibliotecas europeas rastreando las huellas que, cual pétalos envueltos en suave y delicada vitela, fueron dejando a su paso estas "flores iluminadas".

Estudiant: Vela, Ferran G.

Títol del treball: La relació entre la filosofia i la teologia en el Convivio de Dant Alighieri

Professor tutor (doctor): Miguel A. Granada (UB)

Tribunal (doctors):

Alexander Fidora (Dept. De Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana), UAB

José M. Sánchez de León (Dept. De Filosofia), UB

Ignacio Guiu Andreu (Dept. De Filosofia), UB

Data de defensa: 27/06/2022

Resum:

Dant Alighieri (1264–1321) escriu el Convivio en un moment crucial per la construcció dels conceptes de filosofia i teologia a l'edat mitjana. A partir de l'anàlisi d'aquesta binòmia, el treball explora el context i construcció de l'obra del florentí, en relació amb el conjunt de tota la seva producció literària i amb la dels seus contemporanis, i la transcendència i implicacions de l'entendre d'aquests dos conceptes en el marc de la filosofia medieval dels segles XII, XIII i XIV. Així mateix, l'oportunitat que representa identificar una controvèrsia entre la filosofia i la teologia en el conjunt de l'obra de Dant, serveix, al mateix moment, per establir la pugna com una escletxa per endinsar-nos en un coneixement molt més profund i fidel de la filosofia medieval, en què la lluita connota àmbits allunyats dels estrictament ideològics, com els polítics. La investigació, per altra banda, proposa sendes noves per comprendre amb amplitud l'obra del poeta italià, fent èmfasi en el seu caràcter de poeta estrictament vinculat a una concepció de l'amor nova i a les influències dels moviments de la mística, sovint oblidats per la historiografia.

Estudiant: Marquès Ariño, Jordi.

Títol del treball: La conquesta i feudalització del Montsià a través dels documents (segles XI-XIV)

Professor tutor (doctor): Maria Soler Sala (UB) – Antoni Virgili Colet (UAB)

Tribunal (doctors):

Rosa Lluch Bramon (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Daniel Piñol Alabart (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Jesus Brufal Sucarrat (Dept. De Ciències de l'Antiguitat i de l'Edat Mitjana), UAB

Data de defensa: 04/07/2022

Resum:

Aquest treball final de màster pretén localitzar i analitzar la documentació referent a la colonització i feudalització de la comarca del Montsià després de la conquesta de Tortosa per part de Ramon Berenguer IV l'any 1148. El repartiment del territori va facilitar la creació de dues grans senyories jurisdiccionals a l'espai comprès entre el riu Ebre i el riu Sénia, una depenent del monestir benedictí de Sant Cugat i l'altra de l'Orde de l'Hospital. L'esdevenir de la Història va fer que ja al segle XIII els hospitalers fossin senyors de tota la zona montsianenca.

L'anàlisi del fons documental de la secció dels ordes militars del Archivo Histórico Nacional ens aporta informació sobre el procés de feudalització de la comarca.

Estudiant: Arévalo López, Alba

Títol del treball: Definició i identificació d'espais transhumants cistercencs: Santa Maria de Poblet i Santa Maria de Santes Creus (Segles XII – XIII)

Professor tutor (doctor): Sancho i Planas, Marta (UB)

Tribunal (doctors):

Daniel Piñol Alabart (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Maria Soler Sala (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Xavier Costa Badia (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Data de defensa: 25/10/2022

Resum:

Aquest treball és una aproximació a la transhumància medieval de mitjans del segle XII i inicis del segle XIII.

Part de la investigació se centra en l'activitat econòmica dels dos cenobis cistercencs més importants d'aquesta època, Santa Maria de Santes Creus (Aiguamúrcia) i Santa Maria de Poblet (Tarragona).

Així doncs, el propòsit d'aquest treball és, per una banda, la identificació dels espais transhumants que permeten observar l'activitat ramadera d'aquests indrets. Tanmateix, els espais identificats ens ajuden a analitzar l'evolució territorial dels monestirs a través de les diverses adquisicions de béns immobles, ja sigui pastures, com granges. Per l'altra banda, tenint present els antecedents històrics, juntament amb les restes arqueològiques, podem establir un diàleg entre les relacions socials i econòmiques. Durant aquest període, detectem un millorament agrícola i ramader en el territori cristià, gràcies als cistercencs, grans promotors del comerç. Aquest esdeveniment va prosperar la vida de les ciutats i dels pobles.

Estudiant: Silva Jiménez, Ariadna

Títol del treball: Aproximació a la dietètica preservativa en època de pestilència al Principat de Catalunya. Comparació dietètica dels tractats de pesta de Jacme d'Agramont (1348) i Lluís Alcanyís (1490).

Professor tutor (doctor): Marino, Salvatore

Tribunal (doctors):

Rosa Lluch Bramon, (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Maria Soler Sala (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Gerard Marí (Dept. D'Història i Arqueologia), UB

Data de defensa: 25/10/2022

Resum:

Als segles XIV-XV assolà tota Europa una epidèmia que va traspasar tots els estats cobrint-los amb un mantell de mort, sense diferenciar entre classes socials, espais urbans o pagesos... emportant-se a gairebé la tercera part de la població. En aquests segles sorgí un nou gènere de literatura mèdica que anà agafant cada cop més rellevància, els regimina sanitatis. Dins d'aquests escrits mèdics trobem els tractats de pesta, que se centren a donar tot un seguit de consells i recomanacions per superar la malaltia pestilencial. És en

aquest marc documental on trobem els tractats de Jacme d'Agramont (1349) i Lluís Alcanyís (1490). En aquest treball abordarem l'obra dels dos metges des de la perspectiva alimentària i es realitzarà una comparació de les restriccions, prohibicions i adaptacions alimentàries d'ambdós regiments per poder arribar a crear una imatge sobre la dietètica en temps de pestilència.

Estudiant: Buxeda Rodríguez, Daniel

Títol del treball: GESTS D'AMOR - Manifestacions corporals a la lírica trobadoresca

Professor tutor (doctor): Simó Torres, Meritxell

Tribunal (doctors):

Anna M. Mussons (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Reina Bastardas (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Adriana Camprubí (Dept. Filologia Clàssica, Romànica i Semítica), UB

Data de defensa: 26/10/2022

Resum:

L'objectiu d'aquest treball és el d'oferir una visió panoràmica de l'ús d'elements relacionats amb la corporalitat a la lírica trobadoresca, tant en la utilització que en van fer els mateixos autors a les seves obres com així també de la iconografia relacionada, tot plegat amb particular atenció a la lírica trobadoresca femenina i les seves autores més representatives.

A aquest efecte repassarem, de forma general, la concepció del cos que es tenia als temps mitjos des d'un ampli punt de vista per a, posteriorment, fer una breu descripció dels tipus o categories corporals i gestuals que establirem de cara a la nostra recerca. A continuació, seguint les categories, els exemplificarem a partir de poemes i fragments representatius de la lírica trobadoresca masculina per a, posteriorment, endinsar-nos en els textos de les trobairitz. En últim terme examinarem els principals cançoners miniats en recerca d'iconografia il·lustrativa d'aquestes manifestacions corporals.